

Natura 2000 se opět rozroste

Tereza Kušnířová, Martin Šíkola

Přestože první národní seznam evropsky významných lokalit (EVL) přijala vláda České republiky v návaznosti na vstup do Evropské unie již v roce 2005, nebyla dosud Evropskou komisí uzavřena otázka jeho reprezentativnosti pro evropsky významné druhy a stanoviště, potažmo dostatečnosti evropské soustavy chráněných

území Natura 2000 v ČR. V průběhu existence soustavy se ČR pokoušela identifikované nedostatky vypořádat zejména třemi velkými doplněními, naposledy v roce 2016. Přesto nás nyní čeká další rozsáhlejší aktualizace národního seznamu EVL. Podoba připravované novely a důvody jejího vzniku jsou obsahem následujících řádků.

Přehodnocení dostatečnosti po šesti letech

V roce 2017 si nechala Evropské komise zpracovat novou analýzu dostatečnosti EVL v ČR, která měla za úkol zhodnotit, zda byly vyhlášeny dostatečné a reprezentativní EVL poskytující ochranu jednotlivým druhům a stanovištím, jež jsou jejich předmětem ochrany. Přehodnoceny byly pouze fenomény, které byly v do té doby posledním hodnocení dostatečnosti z roku 2011 považovány za nedostatečně zastoupené.

K hodnocení jsou obecně využívány především zprávy o stavu druhů a stanovišť, které členské státy v šestiletých intervalech předkládají Evropské komisi, a další dostupná literatura a veřejně přístupné podklady.

V závěrech hodnocení pro ČR bylo určeno 36 nedostatečně zastoupených druhů a stanovišť, případně fenoménů, u nichž nejsou dostatečné podklady pro vyhlášení lokality, a jsou tak vedeny jako „vědecká rezerva“. Pro většinu fenoménů byly identifikovány konkrétní stávající EVL či oblasti k doplnění. Jednalo se o více než 170 požadavků. K novému hodnocení Evropskou komisí vedlo mj. to, že i přes novelizaci národního seznamu v roce 2016 nebyly naplněny všechny tehdy již historické požadavky, pro které hovořila odborná data.

Doplnění národního seznamu EVL neobstálo

Nařízením vlády č. 73/2016 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 318/2013 Sb., o stanovení národního seznamu evropsky významných lokalit, bylo vyhlášeno 50 nových EVL a byly doplněny předměty ochrany do 70 existujících EVL. Ještě v témže měsíci, kdy byla Evropská komise informována o doplnění národního seznamu, bylo s ČR zahájeno tzv. infringementové řízení o porušení smlouvy, resp. újmního práva. Tato výzva ještě nezohledňovala provedené doplnění, nicméně Evropská komise měla informace, že některé lokality, které splňovaly odborná kritéria pro zařazení do soustavy Natura 2000, nebudou vyhlášeny z důvodu jiných zájmů v území – jednalo se o lokalitu Porta Bohemica (rozšíření EVL Labské údolí) a EVL Louky u Přelouče (původně vedené jako lokality Slavíkovy ostrovy a Labišťata). ČR reagovala na výzvu zařazením EVL Porta Bohemica do národního seznamu novelou č. 207/2016 Sb., ovšem jak se dozvíte dál, ani tento návrh zcela nenaplnil požadavek pro tuto lokalitu.

Druhem, pro který byla identifikována geografická mezera v Čechách, byla klínatka rohatá. Foto Jiří Neudert

Několikaletá jednání s Evropskou komisí

Závěry hodnocení dostatečnosti z roku 2017, které Ministerstvo životního prostředí obdrželo v roce 2018, byly projednány na bilaterálních jednáních s Evropskou komisí v rámci procesu „Nature Dialogue“. Taková jednání měla proběhnout ve všech členských státech v souladu s tehdejší třetí Akčním plánem pro přírodu, lidi a hospodářství z roku 2017, který obsahoval konkrétní aktivity směřující k posílení praktické implementace směrnic a jejich příspěvku k cílům tehdejší Strategie EU pro oblast biodiverzity do roku 2020.

Úvodní dvoudenní jednání se v ČR uskutečnilo v září 2018. S Evropskou komisí byla kromě tématu dostatečnosti a zajištění ochrany lokalit také diskutována soustava přesahující témata jako lesní hospodaření, intenzivní chov ryb v krajině a proces povolování malých vodních elektráren v kontextu potřeby zachování ekologických funkcí vodních toků.

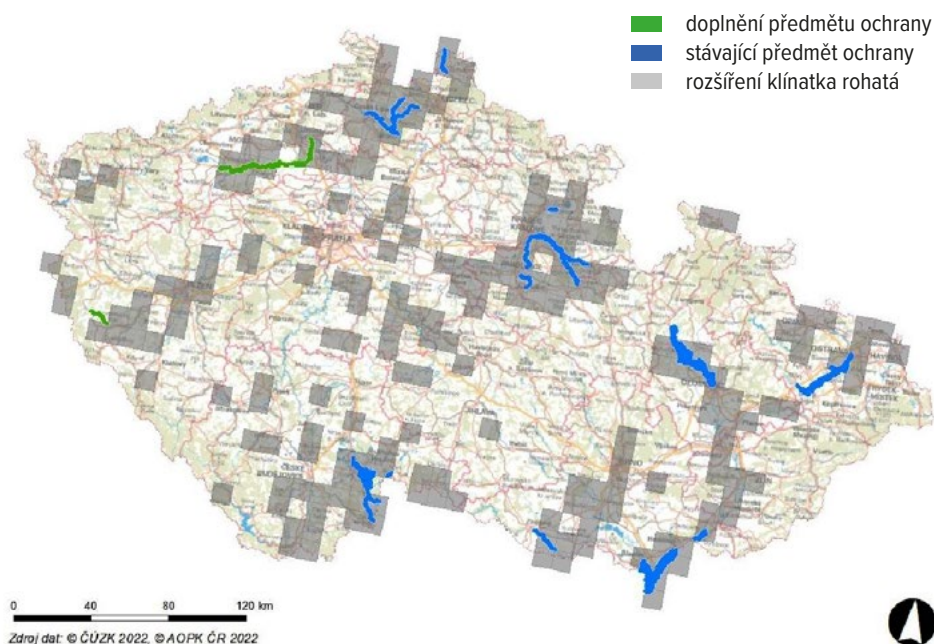
Vzhledem k rozsáhlosti požadavků na doplnění pokračovalo jednání k dostatečnosti dalším kolem v únoru 2019, v jehož rámci se na podkladu existujících dat podařilo potvrdit jednoznačné případy, ve kterých fenomén nesplňoval v dané

lokalitě kritéria pro zařazení. Počet lokalit, o něž Komise požadovala soustavu doplnit, tak byl snížen asi na polovinu. ČR rovněž přislíbila zahájení procesu doplnění EVL Louky u Přelouče.

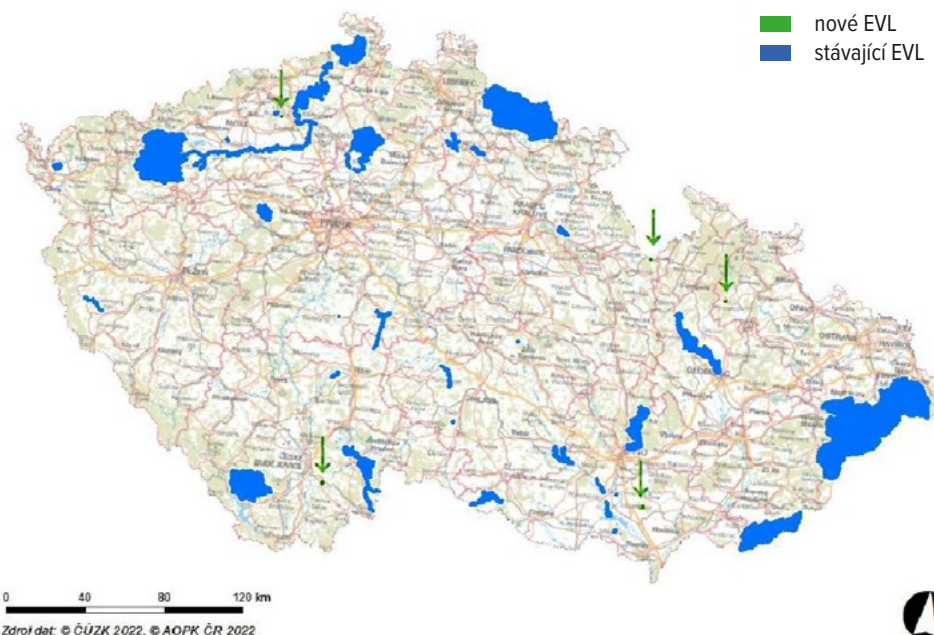
Přezkoumání opodstatněnosti požadavků Komise

Na jednání bylo rovněž dohodnuto, že relevance zbylých požadavků bude prověřena v letech 2019 a 2020, jelikož v některých případech bylo nezbytné provést ověření v terénu nebo vyčkat na dokončení aktualizace mapování biotopů v dané lokalitě. Prověření, stejně jako podklady pro všechna předchozí jednání, zajistila Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR). Do hodnocení vstupovaly zejména informace o kvalitě a rozloze stanoviště, velikosti populace u druhů, charakteru výskytu (rozptýlený/soustředěný výskyt), významu v regionálním měřítku a potenciálu do budoucna, včetně případné možnosti realizace managementu.

AOPK ČR nechala zpracovat několik studií, např. pro vážku klínatku rohatou (*Ophiogomphus cecilia*), u které byla v rámci hodnocení dostatečnosti pro kontinentální biogeografickou oblast

Rozšíření druhu klnatka rohatá reportovaná v rámci hodnocení stavu z hlediska ochrany (2019). EVL, ve kterých je druh předmětem ochrany (modře), a navržené doplnění druhu jako předmětu ochrany do stávajících EVL v kontinentální biogeografické oblasti (zeleně). Lokality jsou zvětšeny pro lepší viditelnost. Vypracovala Tereza Kušnířová

Mapa EVL, které jsou v rámci přípravy novelizace navrženy na vyhlášení (5 EVL) nebo doplnění předmětu ochrany (35 EVL). Nové lokality jsou doplněny šipkou, vzhledem k jejich malé rozloze (nové lokality čítají téměř 31 ha). U některých lokalit, kde byl doplněn předmět ochrany, došlo rovněž k revizi hranic. V mapě jsou EVL zobrazeny již s nově navrženými hranicemi. Lokality jsou zvětšeny pro lepší viditelnost. Vypracovala Tereza Kušnířová

identifikována geografická mezera v západních a středních Čechách. Na základě podrobného monitoringu z r. 2019 byly z 5 sledovaných oblastí vybrány 2 stávající EVL se stabilní populací k doplnění druhu jako předmětu ochrany – EVL Radbuza a EVL Ohře. Tyto lokality tak zajistí geograficky reprezentativní zastoupení druhu v soustavě odpovídající jeho areálu výskytu.

Komise nadále vede jednání ve dvou rovinách

Měsíc před odevzdáním částečných výsledků prověření v souladu s harmonogramem bylo na konci roku 2019 posunuto infringementové řízení do další fáze, ve které byly explicitně zmíněny nedostatky v podobě nevyhlášení EVL Louky u Přelouče, nezařazení předmětu ochrany šterkopískových náplavů do EVL Porta Bohemica a nevyhlášení EVL Svatá a Prostřední vrch v dostatečném rozsahu. První dva z těchto požadavků byly napraveny novelizací národního seznamu EVL pod č. 29/2020 Sb. V roce 2020 započaly přípravy rozšíření EVL Svatá a Prostřední vrch, které se podařilo přijmout až v roce 2021 novelou č. 440/2021 Sb., přičemž lokalita nese nový název lépe odpovídající novému geografickému vymezení – Dambořický les.

Jak rozsáhlé doplnění nás čeká?

Evropské komisi byly předány výsledky prověření na konci let 2019 a 2020. Pouze přibližně čtvrtinu z původních požadavků dle hodnocení z roku 2017 vyhodnotila AOPK ČR jako relevantní. Výsledky byly prodiskutovány na dvou bilaterálních jednáních s Evropskou komisí v průběhu roku 2021, na kterých byl odsouhlasen rozsah doplnění – do 32 EVL bude doplněno celkem 45 předmětů ochrany.

V říjnu 2021 byla AOPK ČR Ministerstvem životního prostředí pověřena k přípravě návrhu novelizace národního seznamu EVL. Při příležitosti „otevření“ národního seznamu měly být vyřešeny i dlouhodobější deficity, jako například zarovnání hranic nebo problematické lokality, ve kterých je evidována nepřítomnost předmětu ochrany. Touto problematikou se zabýval článek v Ochráně přírody č. 4/2012 pod názvem Které evropsky významné lokality jsou nefunkční (autoři: A. Dostálová, V. Handlová).

EVL Porta Bohemica navazující na EVL Labské údolí byla vyhlášena v roce 2016. Foto Ondřej Nitsch

Jak přesné jsou hranice EVL?

Historicky byly EVL vyhlášovány podle mapových podkladů, které nedosahovaly dnešní kvality a přesnosti. Vymezovaly se tak s vizí, že budou jednoho dne zpřesněny. Vedlo k tomu tehdejší znění zákona o ochraně přírody a krajiny, které předpokládalo ochranu všech lokalit prostřednictvím zvláště chráněného území, jež je právě vyhlášováno s přesností na parcely či je přímo zaměřeno, čímž by došlo ke sjednocení hranic EVL a zvláště chráněných území. Nicméně v roce 2013 byla do zákona o ochraně přírody a krajiny zavedena základní ochrana EVL a tento předpoklad přestal u významné části lokalit platit.

K první rozsáhlé revizi hranic bylo přistoupeno v rámci aktualizace národního seznamu EVL v roce 2016 při příležitosti jeho doplnění, kdy se podařilo upravit hranice u téměř 300 EVL. Primárním podkladem pro zpřesnění hranic je i nadále vyhlášené zvláště chráněné území (zejm. recentní) a katastr nemovitostí (díky postupující digitalizaci), případně jsou využívány další vrstvy podle individuální úvahy. Přípravená novela předpokládá zpřesnění hranic více než

130 EVL. Většinou se jedná o sjednocení hranic s maloplošnými zvláště chráněnými územími, která byla vyhlášena s cílem ochrany EVL.

Kam nám mizí předměty ochrany?

AOPK ČR dále eviduje informace o problematických lokalitách, ve kterých nebyl dlouhodobě zaznamenán předmět ochrany. Jediný argument, který však Evropská komise akceptuje pro vyřazení předmětu ochrany, je jeho monitoringem potvrzená dlouhodobá nepřítomnost, jejíž příčinou je buď vědecká chyba (fenomén byl do EVL zařazen na základě nedostatečných nebo chybných odborných informací) či přirozený vývoj (zapříčiněný zejména přírodními podmínkami) za předpokladu, že byla realizována opatření pro odvrácení nepříznivého vývoje a již není možné předmět ochrany na lokalitě obnovit. Tam kde je to možné a účelné, zejm. v případech, kdy by vyřazení mohlo mít vliv na dostatečnost fenoménu, případně by mohlo vést ke vzniku geografické mezery

v pokrytí areálu výskytu, je žádoucí navrhnout náhradní EVL, jinak může být návrh na vyřazení Evropskou komisí odmítnut.

Aktuální novela připravená AOPK ČR se zabývá vyřazením druhových předmětů ochrany ze 13 stávajících EVL, přičemž u šesti lokalit by došlo k jejich celkovému zrušení. Za některé je počítáno s náhradou – je navrženo vyhlášení tří nových EVL a doplnění předmětu ochrany do dvou stávajících EVL. Problematické stanovištní předměty ochrany budou řešeny až v dalších letech. Jistota o jejich vymizení je hůře prokazatelná, mj. hraje v rámci jejich determinace významnou roli subjektivní názor mapovatele, případně je pozorování závislé na období mapování a klimatických podmínkách daného roku. Problematická jsou v tomto ohledu především efemerní a dynamická stanoviště.

Co ještě bude dobré doplnit a změnit?

Nad rámec výše uvedených změn navrhla dále AOPK ČR vyhlásit dvě EVL pro druh hlevíku

EVL Louky u Přelouče byla přijata vládou v roce 2020. Foto Zuzana Růžicková

vypcálka okrouhlá (*Notothylas orbicularis*). Druh doposud není předmětem ochrany žádné EVL a v rámci posledního hodnocení dostatečnosti byl označen jako „vědecká rezerva“. Druh byl dlouhou dobu v ČR považován za neznámý – až do jeho znovuobjevení (po více než 90 letech) v roce 2010. V následujících letech proběhlo několik specifických průzkumů s pozitivním výsledkem a mohly tak být nyní navrženy první kvalitní a perspektivní lokality k vyhlášení.

V neposlední řadě je navrženo rozšířit EVL Kozlov – Tábor pro ochranu zdejších květnatých bučin za současného doplnění nového předmětu ochrany hercynské dubohabřiny s významným výskytem v nově doplňovaných částech.

Na podnět Krajského úřadu Ústeckého kraje byl do aktualizace zařazen i návrh na rozšíření EVL Východní Krušnohoří nedaleko Horního Jiřetína, díky čemuž bude rozšířena ochrana acidofilních bučin o více než 200 ha.

S kým byl návrh projednán?

AOPK ČR a příslušné správy národních parků zajistily v první polovině roku 2022 předjednání odborného návrhu. Jedná se o proces, který není vyžadován legislativou, nicméně umožňuje informovat krajské úřady, obce, vlastníky a významné správce v území o chystaných změnách, využít jejich místní znalosti ke zkvalitnění návrhu a vyjít vstříc jejich odůvodněným a přijatelným požadavkům. Rozsah oslovení je úměrný významnosti změny dané lokality. Např. v případě vyhlášení nové lokality jsou oslovovány všechny uvedené subjekty, v případě zarovnání hranic na zvláště chráněné území jsou pouze informovány krajské úřady a obce jsou požádány o vyvěšení informace na úřední desce.

Jaký je další osud návrhu novelizace?

Návrh předala AOPK ČR Ministerstvu životního prostředí začátkem července 2022, které dále zajistí přípravu legislativního

materiálu a předjednání s dalšími klíčovými hráči. Následovat bude mezirezortní připomínkové řízení a jistě dlouhá jednání, každopádně novelizace by měla být dokončena v roce 2023, aby byl dodržen harmonogram odsouhlasený Evropskou komisí.

Pokud bude přijat návrh na novelizaci národního seznamu EVL v podobě zpracované AOPK ČR, bude rozšířena rozloha EVL v ČR o téměř 550 ha, což sice bude mít minimální dopad na procentuální zastoupení na rozloze státu, avšak posílí se významně ochrana druhů a stanovišť díky zvýšení jejich zastoupení v soustavě Natura 2000 jako předmětů ochrany. Díky tomuto statusu pro ně budou stanoveny cíle a opatření ochrany.

Co se na EVL chystá?

Pokud ČR splní příslib na doplnění, mohlo by se podařit uzavřít otázku dostatečnosti české soustavy Natura 2000 jednou provždy. Nicméně v rámci bilaterálního jednání bylo otevřeno téma výběru předmětů ochrany EVL

Ochrana stanoviště 3270 byla v roce 2020 rozšířena z EVL Labské údolí (na obrázku) i do EVL Porta Bohemica. Foto Zdeněk Patzelt

v ČR. K analýze dostatečnosti totiž Evropská komise využila dostupné údaje o výskytu předmětných fenoménů z tehdejší české oficiální webové stránky o soustavě Natura 2000, která obsahovala u jednotlivých EVL informace o výskytu biotopů (resp. stanovišť), na podkladě dat z prvního mapování biotopů, s vylíčením těch, které jsou předmětem ochrany. To rozpoutalo velkou diskusi, kdy by podle Evropské komise mělo být předmětem ochrany vše, co se v dané lokalitě „významně“ vyskytuje. Tento přístup je však odlišný od postupu ČR, která v souladu s kritérii

stanovenými směrnicí o stanovištích vybírala nejlepší lokality pro dané fenomény, které je smysluplné v lokalitě chránit a které se staly následně předmětem ochrany a je na ně cílená ochrana a péče. Díky rozsáhlému mapování a monitoringu nebyl pro ČR problém tento přístup aplikovat. Druhá možnost, tedy vybrat lokality a v nich chránit směrnice fenomény, je cestou vhodnou v případech nedostatečných dat o výskytu fenoménů na území státu.

Otázku, jaký smysl (a zda vůbec) má chránit každý evropsky významný druh a stanoviště

na lokalitě, si alespoň prozatím musí zodpovědět každý sám. Problematika významnosti a předmětů ochrany byla nyní přenesena i na ostatní členské státy v rámci aktuálně probíhající revize formátu Standardního datového formuláře, ve kterém členské státy uvádějí informace o jednotlivých lokalitách (dostupné přes Natura 2000 Network Viewer <https://natura2000.eea.europa.eu/>) a v rámci kterého se nyní řeší právě definice významnosti a obsah reportingu. Práce na dokončení soustavy Natura 2000 tedy zatím nekončí. ■